

Sociological Analysis of Intergenerational and Intragenerational Social Mobility and Its Related Factors in Yasouj, Iran

Siroos Ahmadi^{1*}, Seyed Samad Beheshty², Tayebeh Hadi Asl³

- 1*. Professor, Department of Social Sciences, Yasouj University, Yasouj, Iran (Corresponding Author); Sahmadi@yu.ac.ir
2. Associate Professor, Department of Social Sciences, Yasouj University, Yasouj, Iran; Sbeheshty@yu.ac.ir
3. MA Student, Department of Social Sciences, Yasouj University, Yasouj, Iran; Tevebe.h244@gmail.com

Original Article

Abstract

Background and Aim: Social mobility, which refers to the movement of people across different social positions, is a controversial topic. This research aims to examine both intergenerational and intragenerational social mobility in Yasouj.

Data and Method: This survey was conducted on 115 families that had living fathers and two children over 25 years of age. The data were collected separately from the father, the oldest child, and the youngest child. To measure intergenerational and intragenerational social mobility, the position of the oldest child relative to the father and the position of the youngest child relative to the oldest one in four areas—economy, social status, education, and employment status—were compared. Results were categorized as upward, downward, or neutral mobility.

Findings: The results of intergenerational mobility showed that, compared to their fathers, the oldest children experienced downward mobility in economic and social status but upward mobility in education and occupational status domains. Furthermore, the chances of upward mobility were significantly affected by age and gender. Furthermore, the results of intragenerational mobility indicated that, compared to their oldest children, the youngest children experienced downward mobility in economic and social status, but upward mobility in education and occupational status. In addition, the chances of upward mobility were influenced by age and place of birth.

Conclusion: This research concludes that the majority of the oldest and youngest children experience downward social mobility compared to the previous generation. Although macro factors significantly influence social mobility, micro factors such as being older and male increase the likelihood of upward intergenerational mobility. Additionally, being older, along with being born in a rural area, enhances the chances of upward intragenerational mobility.

Keywords: Intergenerational mobility, intragenerational mobility, upward mobility, downward mobility, tribal

Key Message: Social mobility is experiencing a downward trend, both across generations and within generations. Upward intergenerational and intragenerational mobility reflect the dynamics of any society, and current trends suggest that social mobility in tribal communities faces significant challenges.

Received: 30 November 2024

Accepted: 24 February 2025

Citation: Ahmadi, S., Beheshti, S.S., & Hadi Asl, T. (2025), Sociological Analysis of Intergenerational and Intragenerational Social Mobility and Its Related Factors in Yasouj, Iran. *Journal of Social Continuity and Change*, 4(2), 209-234. <https://doi.org/10.22034/jscc.2025.22477.1189>

Extended Abstract

Introduction

Social mobility involves how individuals move between various social positions and includes four specific types. 1) Vertical mobility describes the movement of individuals between different social classes, which can occur in an upward or downward direction. 2) Horizontal mobility refers to the transition from one job to another without changing social status. 3) Intergenerational mobility refers to changes in social status between two generations. For example, when the son of a taxi driver becomes a doctor or vice versa, it indicates intergenerational social mobility, whether upward or downward. 4) Intragenerational mobility is the change in a person's social status during their lifetime, which can be either upward or downward.

The class system that has emerged since the Industrial Revolution has allowed people in lower social classes to move up to higher classes. In addition, it is possible for them to change their position and status throughout their lives. However, some believe that social mobility is real, while others see it as an illusion, only accessible to a limited number of people, with the masses not benefiting from it. Iran began socio-economic modernization from the beginning of the 20th century with the rise of the Pahlavi dynasty, and as a result, individuals could rise from the lower ranks of society through established mechanisms such as education, perseverance, and talent. Of course, the opposite was also possible. In Iran, based on objective evidence and research, some individuals attain higher socio-economic positions, while many others remain static or even drop to lower positions. Despite numerous studies, there is no clear and comprehensive estimate of social mobility in Iran, especially by region. Furthermore, the significant fluctuations in the country's macroeconomic and social indicators over recent decades have made estimating the level of social mobility and its influencing factors even more complex. This is particularly evident in Kohgiluyeh-Boyer-Ahmad Province, which has maintained a traditional ethnic and tribal structure for a long time and adopted modernization later than other regions. Given these details, the main question of this research is: first, what is the nature of intergenerational and intragenerational social mobility in Yasouj? Second, to what extent does it occur? And third, what factors influence it?

Methods and Data

The present study was conducted using a quantitative methodology and survey technique. In intergenerational mobility, fathers and eldest children were studied; in intragenerational mobility, children within the family were examined. The population included all families living in Yasouj city where the father is alive and has at least two children aged 25 or older. A total of

115 households were selected, encompassing 345 individuals: 115 fathers, 115 eldest children, and 115 youngest children. A multi-stage random sampling technique was conducted in seven neighborhoods to choose the sample. Social mobility was measured based on four criteria: wealth, education, occupation, and status, each with a score range from zero to eight. To assess the validity of the research instrument, face validity and references to referees were employed. The reliability of the instrument was determined using the test-retest method, taking into account the measurement approach.

Findings

After calculating the scores of fathers and their eldest children, as well as the scores of eldest and youngest children across the four criteria of wealth, status, education, and occupation, intergenerational and intragenerational mobility were categorized into three types: ascending, descending, and no mobility. Intergenerational social mobility shows that 62.6% experienced downward mobility, 6.1% remained constant, and 31.3% experienced upward mobility. In contrast, intragenerational social mobility indicates that 56.5% experienced downward mobility, 6.9% remained constant, and 9.33% experienced upward mobility.

Conclusion and Discussion

The majority of eldest children experience downward social mobility compared to the previous generation. They tend to have less wealth and lower status, yet higher education levels and occupational positions than their fathers. Simultaneously, the youngest children also face downward mobility relative to the eldest children. They hold lower positions in terms of wealth and status but surpass them in education and occupation.

The decline in intergenerational and intragenerational social mobility in the economic domain is likely due to significant inflation, which has reached 50% in recent years. The decline in status appears to result from rapid social changes and shifts in values and beliefs. Conversely, the rise in educational attainment is driven by the expansion of higher education, especially after the revolution. Additionally, the upward trend in occupational status is influenced by rapid economic transformations over recent decades and the substantial growth of the industrial and service sectors. There is also a notable difference in social mobility based on age, with older eldest children and older youngest children having greater chances of intergenerational and intragenerational mobility than their fathers and older siblings, respectively. Moreover, intergenerational mobility varies by gender, with older male children exhibiting more upward mobility than older female children compared to their

fathers. However, this gender difference does not apply to intragenerational mobility, where older male and female children have similar chances of upward movement. Lastly, no significant differences in social mobility are observed based on place of birth or marital status.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

All ethical considerations, including confidentiality, trustworthiness, citation accuracy, respect for contributors, adherence to ethical data collection standards, and participant privacy have been taken into account by the researchers.

Acknowledgments

This article is adapted from the master's thesis of Ms. Tayebah Hadi-Asl in the field of Sociology at Yasouj University. The authors sincerely thank the thesis referees and the anonymous reviewers of this paper for their valuable feedback, as well as all the respondents who participated in this research.

Funding

This research has received no financial support.

Authors' Contributions

Tayebah Hadi Asl prepared the initial draft of the manuscript. Siroos Ahmadi, as the thesis supervisor, provided oversight and guidance throughout the research, and was responsible for article submission and responses to referee feedback. Seyed Samad Beheshty, as thesis advisor, offered important methodological insights and contributed to the paper's methodology.

Conflicts of Interest

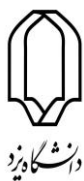
The authors declared no conflict of interest.

Author's ORCID

Siroos Ahmadi: <https://orcid.org/0000-0002-4308-1395>

Seyed Samad Beheshty: <https://orcid.org/0000-0002-5887-0258>

Tayebah Hadi Asl: <https://orcid.org/0009-0003-6960-0362>

تحلیل جامعه‌شناختی تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی و عوامل مرتبط با آن در شهر یاسوج

سیروس احمدی^{۱*}، سید صمدبهشتی^۲، طیبه هادی اصل^۳

*۱- استاد گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران (نویسنده مسئول)؛ Sahmadi@yu.ac.ir

۲- دانشیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران؛ Sbeheshty@yu.ac.ir

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران؛ Teyebe.h244@gmail.com

مقاله پژوهشی

چکیده

زمینه و هدف: تحرک اجتماعی به‌عنوان جابجایی افراد در وضعیت‌ها و موقعیت‌های مختلف، موضوعی بحث‌انگیز است. هدف پژوهش حاضر بررسی تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در شهر یاسوج است.

روش و داده‌ها: این پژوهش پیمایشی بر روی ۱۱۵ خانواده که پدر در قید حیات، و دارای دو فرزند بالای ۲۵ سال بودند انجام و اطلاعات مورد نیاز به‌طور جداگانه از پدر، فرزند ارشد و فرزند آخر جمع‌آوری شده است. جهت سنجش تحرک اجتماعی بین‌نسلی، جایگاه فرزند ارشد با پدر و برای سنجش تحرک درون‌نسلی، جایگاه فرزند ارشد با فرزند آخر در چهار حوزه اقتصادی، منزلت اجتماعی، تحصیلات و پایگاه شغلی، مورد مقایسه قرار گرفت و نتایج به صورت تحرک صعودی، نزولی، و بدون تحرک، دسته‌بندی شدند.

یافته‌ها: نتایج تحرک بین‌نسلی نشان داد، فرزندان ارشد در مقایسه با پدران در حوزه اقتصادی و منزلت اجتماعی دارای تحرک نزولی اما در حوزه تحصیلات و پایگاه شغلی دارای تحرک صعودی‌اند. به‌علاوه، بین سن و جنس‌شان با شانس تحرک صعودی رابطه وجود دارد. نتایج تحرک درون‌نسلی نشان داد فرزندان آخر در مقایسه با فرزندان ارشد در حوزه اقتصادی و منزلت اجتماعی دارای تحرک نزولی هستند اما در تحصیلات و پایگاه شغلی دارای تحرک صعودی‌اند. همچنین، بین سن و محل تولد با شانس تحرک صعودی رابطه وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری: با استناد به یافته‌ها، اکثریت فرزندان ارشد نسبت به پدران، و اکثریت فرزندان آخر نسبت به فرزندان ارشد، دارای تحرک اجتماعی نزولی می‌باشند. اگرچه، بخش عمده‌ای از تحرک اجتماعی متأثر از عوامل سطح کلان است اما عوامل خرد مانند سن بالاتر و جنسیت مذکر در شانس تحرک صعودی بین‌نسلی و سن بالاتر و تولد در روستا شانس تحرک صعودی درون‌نسلی را بیشتر می‌کنند.

واژگان کلیدی: تحرک بین‌نسلی، تحرک درون‌نسلی، تحرک صعودی، تحرک نزولی، جامعه عشیره‌ای.

پیام اصلی: مطالعه نشان می‌دهد تحرک اجتماعی در ایران چه بین‌نسلی و چه درون‌نسلی، به‌صورت نزولی است. تحرک صعودی بین‌نسلی و درون‌نسلی بیانگر پویایی هر جامعه است و روندهای موجود بیانگر چالش‌هایی است که جامعه عشیره‌ای در زمینه تحرک اجتماعی با آن مواجه است.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۰

ارجاع: احمدی، سیروس؛ بهشتی، سیدصمد؛ و هادی اصل، طیبه (۱۴۰۴). تحلیل جامعه‌شناختی تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی و عوامل مرتبط با آن در شهر یاسوج. *تداوم و تغییر اجتماعی*، ۴(۲)، ۲۰۹-۲۳۴. <https://doi.org/10.22034/jscc.2025.22477.1189>

مقدمه و بیان مسأله

یکی از ویژگی‌های اساسی جامعه بشری در طول تاریخ، وجود نابرابری‌های اجتماعی است. نخستین نابرابری‌ها عمدتاً مبتنی بر خصوصیت‌های زیستی بود. اما به تدریج، به جنسیت، قومیت، مذهب، دارایی و غیره، نیز تعمیم یافت. جامعه‌شناسان برای توصیف این نابرابری‌ها از مفهوم قشربندی استفاده می‌کنند و معتقدند، نظام‌های برده‌داری^۱، کاستی^۲، رسته‌ای^۳، و طبقاتی^۴، چهار شکل عمده قشربندی هستند که در طول تاریخ در جوامع بشری ظاهر شده‌اند (Farley et al., 2024: 138). به‌طور طبیعی، همه انسان‌ها در وضعیت اجتماعی-اقتصادی از پیش تعیین‌شده‌ای که خارج از کنترل آن‌هاست، به دنیا می‌آیند. در نظام‌های برده‌داری، کاستی و رسته‌ای، افراد امکان تغییر وضعیت خود را ندارند اما در نظام طبقاتی، این امکان وجود دارد که افراد بتوانند جایگاه اجتماعی‌ای که در آن متولد شده‌اند را تغییر دهند. از همین جا، مفهوم تحرک اجتماعی مطرح می‌شود. تحرک اجتماعی به جابجایی افراد در موقعیت‌های مختلف اطلاق می‌شود (تامین، ۱۳۷۳: ۱۴۷) و مشتمل بر چهار شکل است (Schaefer, 2020: 180): ۱) تحرک عمودی^۵، یا تغییر منزلت از یک طبقه اجتماعی به طبقه دیگر که ممکن است صعودی^۶ یا نزولی^۷ باشد. ۲) تحرک افقی^۸، یا حرکت از یک شغل به شغلی دیگر در همان سطح اجتماعی. ۳) تحرک بین‌نسلی^۹، که میان دو نسل صورت می‌گیرد. وقتی پسر یک راننده تاکسی در رشته پزشکی فارغ‌التحصیل شود یا بالعکس، زمانی که پسر یک پزشک تبدیل به یک راننده تاکسی شود، تحرک اجتماعی بین‌نسلی صعودی یا نزولی اتفاق افتاده است. ۴) تحرک درون‌نسلی^{۱۰}، یا دگرگونی در منزلت اجتماعی یک فرد طی دوره حیات او که می‌تواند صعودی یا نزولی باشد.

نظام طبقه‌ای که از انقلاب صنعتی به این سو پدید آمده است، این امکان را می‌دهد که افراد در طبقات اجتماعی پایین‌تر بتوانند به طبقات بالاتر راه یابند. به‌علاوه، برای آن‌ها این امکان وجود دارد که جایگاه و موقعیت خود را در طول حیات‌شان تغییر دهند. با این حال، مباحث زیادی در خصوص واقعی بودن امکان تحرک اجتماعی و عواملی که می‌توانند آن را پدید آورند در جریان است. برخی، تحرک اجتماعی را واقعی می‌دانند و مصادیق آن را افراد زیادی می‌دانند که به صورت بین‌نسلی یا درون‌نسلی، به جایگاه‌های بالاتر صعود کرده‌اند و در نقطه مقابل، برخی معتقدند، تحرک اجتماعی یک سراب است و تنها برای افراد محدود و معدودی امکان‌پذیر است و توده‌های مردم از آن بی‌بهره‌اند (Giddens et al., 2018: 233). نتایج مطالعه بلر و هوت^{۱۱} (۲۰۰۶) در مورد تحرک بین‌نسلی در آمریکا نشان داد ۳۲٪ مردان آمریکایی همان مشاغل پدرشان را دارند، ۳۷٪ تحرک صعودی داشته‌اند، و ۳۲٪ تحرک نزولی را تجربه کرده‌اند. در بین زنان، وضعیت قدری متفاوت است. ۲۷٪ زنان همان مشاغل پدری را داشته‌اند، ۴۶٪ تحرک صعودی داشته‌اند و ۲۸٪ دارای تحرک نزولی بوده‌اند.

1. Slavery

2. Caste

3. Estate

4. Class

5. Vertical mobility

6. Upward mobility

7. Downward mobility

8. Horizontal mobility

9. Intergenerational mobility

10. Intragenerational mobility

11. Beller & Hout

ایران، از آغاز قرن چهاردهم با به قدرت رسیدن پهلوی، نوسازی اقتصادی اجتماعی را آغاز و در دهه ۱۳۴۰ با ملغی نمودن آخرین بقایای نظام ارباب و رعیتی، عملاً در مسیر نظام سرمایه‌داری قرار گرفت و ساختارهای اقتصادی اجتماعی کشور بر همین مبنا بازسازی و تعریف گردیدند. برخلاف نظام‌های پیشین، از این پس، مردم می‌توانستند تحرک اجتماعی را بیازمایند و از رتبه‌های پایین جامعه با توسل به سازوکارهای تعیین شده همچون تحصیلات، پشتکار، استعداد و غیره، خود را به مراتب بالا برسانند و البته، برعکس آن نیز ممکن گردید. در ایران، حسب شواهد عینی و مستندات پژوهشی، عده‌ای از مردم به پایگاه‌های اقتصادی اجتماعی بالاتر دست می‌یابند. اما عده زیادی نیز یا در همان پایگاه اقتصادی اجتماعی می‌مانند، یا حتی به پایگاه‌های پایین‌تر تنزل می‌یابند. علیرغم پژوهش‌های پیشین (خسروی و همکاران، ۱۴۰۰) برآورد روشن و جامعی از تحرک اجتماعی به‌ویژه برحسب مناطق مختلف، در ایران وجود ندارد (هاشم‌زهی و قدیمی، ۱۳۹۹). به‌علاوه، فراز و نشیب‌های گسترده در شاخص‌های کلان اقتصادی اجتماعی کشور در چند دهه اخیر (احمدی، ۱۴۰۱؛ احمدی و همکاران، ۱۴۰۲) برآورد میزان تحرک اجتماعی، و عوامل مرتبط با آنرا حتی پیچیده‌تر ساخته‌اند. این امر در استان کهگیلویه و بویراحمد که در دراز مدت، دارای ساختار سنتی قومی عشیره‌ای بوده است و دیرتر از سایر مناطق به روند نوسازی تن داده است، محسوس‌تر است.

با این تفصیل، مساله اساسی تحقیق حاضر این است که اولاً، تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در یاسوج مرکز استان کهگیلویه و بویراحمد به چه صورت است؟ ثانیاً، به چه میزان است؟ و ثالثاً، این امر متأثر از چه عواملی است؟

پیشینه تجربی

خسروی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و تحرک اجتماعی در بین ۳۹۵ نفر از شهروندان بالای ۳۵ سال شهر شیراز پرداختند. یافته‌های این پژوهش نشان داد، بین سرمایه اجتماعی و تحرک اجتماعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین بین متغیرهای جمعیت‌شناختی تحصیلات، سن، منطقه مسکونی، وضعیت فعالیت و وضعیت مهاجرت با تحرک اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. سادات‌بدری و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی عوامل موثر بر تحرک اجتماعی نخبگان پرداختند. یافته‌های این پژوهش نشان داد، نخبگان اقتصادی کمترین تحرک اجتماعی را در دهه ۱۳۸۰ و بیشترین تحرک را در دهه ۱۳۹۰ داشته‌اند. به‌علاوه، آن‌ها عمدتاً به تحرک افقی تمایل دارند. همچنین، خانواده، دانش اقتصادی، هوش اجتماعی و خلاقیت اثری مستقیم بر تحرک اجتماعی نخبگان داشته‌اند و رسانه، نگرش جنسیتی، ارتباطات کلامی و سیاست اثری معکوس داشته‌اند. باقری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی زنان شهر دهلران پرداخته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد، در زمینه منزلت شغلی، فرزندان نسبت به مادران شان از منزلت بالاتری برخوردار هستند و به مراتب درآمد آنان از مادران شان بیشتر است.

قدیمی (۱۳۹۸) در پژوهشی به بررسی تاثیر انواع قدرت بر تحرک اجتماعی بین دو گروه زنان و مردان در شهر تهران پرداخت، یافته‌های این پژوهش نشان داد، تحرک بین‌نسلی و درون‌نسلی در شهر تهران از نوع صعودی می‌باشد. همچنین تحرک بین‌نسلی زنان و مردان با هم تفاوتی ندارد، اما تحرک درون‌نسلی زنان کمتر از مردان است. زارع و لطفی (۱۳۹۲) در پژوهشی به بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تحرک بین‌نسلی در کرمانشاه پرداختند. شاخص تحرک اجتماعی، متفاوت بودن رتبه منزلت شغلی فرزند در مقایسه با پدر است.

براساس این شاخص، ۱۸/۷٪ دارای تحرک صعودی، ۲۵/۷٪ دارای تحرک افقی، ۲۹/۷٪ دارای تحرک نزولی، و بالاخره، ۲۶٪ هیچ‌گونه تحرکی نداشته‌اند. یافته‌ها نشان دادند، ۱۸٪ از تغییرات تحرک اجتماعی توسط متغیرهای مستقل سرمایه اجتماعی خانواده، پایگاه اجتماعی اقتصادی خانواده، و تحصیلات فرد تبیین می‌شوند. مقدس (۱۳۷۴) در پژوهشی به بررسی تحرک اجتماعی در شهر یاسوج و شیراز پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد، تحرک درون‌نسلی در شیراز و یاسوج عمومیت ندارد. اغلب مردم وقتی وارد شغلی می‌شوند تا پایان در آن باقی می‌مانند. در شیراز، بیش از ۲۹/۴٪ و در یاسوج ۲۳/۴٪ افراد تحرک درون‌نسلی نداشته‌اند. نتایج همچنین بیانگر آن است که تحرک بین‌نسلی، تحت‌تأثیر تغییرات ساختاری جامعه است.

بوشا^۱ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی تحصیل انتخابی و تحرک اجتماعی در انگلستان پرداختند، یافته‌های این پژوهش نشان داد که در طی دو دهه، سهم دانش‌آموزان در مدارس گزینشی آکادمیک در انگلستان به‌شدت و به‌طور متفاوت براساس منطقه کاهش یافت. همچنین حرکت از مدرسه انتخابی به جامع تأثیر قابل‌توجهی بر تحرک اجتماعی در انگلستان نداشته است. سوریا راتانکورن و چانگ^۲ (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی رابطه بین رضایت از زندگی و نابرابری براساس سطح تحرک اجتماعی پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد، به‌طور کلی، سطح بالاتری از نابرابری درآمدی با متوسط رضایت از زندگی کمتر مرتبط است. علاوه بر این، یافته‌ها از فرضیه اثر تونل حمایت می‌کنند که نشان می‌دهد رابطه منفی بین نابرابری درآمد و رضایت از زندگی در گروه‌هایی با تحرک اجتماعی پایین‌تر شایع‌تر است.

وینسترا و وانزلا-یانگ^۳ (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی تأثیر تحرک اجتماعی بر سلامت افراد پرداختند. در این پژوهش که یک پژوهش بین‌نسلی بود، معیارهای تحرک، درآمد والدین و فرزندان و همچنین سطح تحصیلات آن‌ها بود. نتایج این پژوهش نشان داد، تحرک تحصیلی و درآمدی رو به پایین به‌طور بالقوه برای سلامت خود رتبه‌بندی زنان، مضر هستند. در بین مردان، تحرک درآمدی رو به بالا برای سلامتی مفید است و درآمد پایین‌تر برای سلامتی مضر است. همچنین تأثیر تحرک درآمدی بر سلامت بیشتر از تأثیر تحصیلات بر درآمد بود. به‌طور کلی، تحرک رو به بالا با سلامت ذهنی بهتر و تحرک رو به پایین با سلامت ذهنی بدتر مطابقت دارد. هائو^۴ (۲۰۲۱) با بررسی تغییر وضعیت اجتماعی نام‌های خانوادگی نخبگان اولیه در طول زمان، میزان تحرک اجتماعی بین‌نسلی در چین اواخر امپراتوری، جمهوری‌خواه، و کمونیست را تحلیل نمود. یافته‌ها نشان داد، در چین اواخر امپراتوری نرخ تحرک بسیار کمتر از سایر دوره‌ها بوده است. اگرچه، در دوره جمهوری‌خواهان و کمونیست‌ها مقداری افزایش تحرک وجود دارد. اما حتی در دوره کمونیستی، نرخ تحرک اجتماعی بسیار پایین‌تر از کشورهای اسکاندیناوی، بریتانیا، و آمریکا است. این یافته‌ها بیانگر اهمیت شبکه‌های خویشاوندی در انتقال وضعیت بین‌نسلی است. گوگوشویلی^۵ و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی تأثیر تحرک اجتماعی ادراک شده بر سلامتی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد، تحرک اجتماعی ادراک شده یک پیش‌بینی‌کننده مهم سلامت جسمانی و سلامت روانی خود

1. Buscha

2. Suriyanrattakorn & Chang

3. Veenstra, G., & Vanzella-Yang

4. Hao

5. Gugushvili

گزارش شده، است. همچنین، تحرک ذهنی رو به بالا تأثیر مثبت و قوی بر پیامدهای سلامتی دارد و تأثیر تحرک اجتماعی ادراک شده برای مردان و برای کسانی که منشأ اجتماعی پایین‌تری دارند قوی‌تر است.

دوریه^۱ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی تحرک اجتماعی بین‌نسلی و نقش دانشگاه در کشور برزیل پرداختند، یافته‌های این پژوهش نشان داد، دانشجویانی که از بالاترین میزان درآمدهای فردی برخوردارند نسبت به دانشجویهای کم درآمد از تحرک بالاتری برخوردار بودند. به علاوه، این تحرک در بین مردان بیشتر از زنان بود. این پژوهش نشان داد، دانشگاه‌های دولتی دارای نقش مهمی در تحرک اجتماعی رو به بالا در برزیل هستند. چونگ و پارک^۲ (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی رابطه آموزش و برابری تحصیلی با تحرک اجتماعی در بین مردان کره‌ای پرداختند. یافته‌های این پژوهش نشان داد، تحرک اجتماعی در بین مردان کره‌ای متولد شده سال‌های ۱۹۴۸-۱۹۵۰ افزایش یافته است و بیشترین تحرک را نسبت به گروه‌های اخیر تجربه کرده‌اند. این پژوهش به‌طور کلی نشان داد که آموزش و برابری تحصیلی نقش مهمی در تحرک اجتماعی و ارتقا آن دارد. ژیل‌هرناندز^۳ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی به بررسی الگوهای تحرک طبقاتی بین‌نسلی و نقش تحصیلات در آن در اسپانیا پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد، در بین گروه نسلی که در دهه ۱۹۷۰ متولد شده‌اند، مردان ارتقای آرامی در جایگاه اجتماعی‌شان پدید آمده است. اما زنان یک ارتقای ذاتی داشته‌اند که به‌نظر می‌رسد تا حدودی ناشی از دستیابی گسترده آن‌ها به موقعیت‌های عادی غیرمرسوم است که مستقل از ریشه‌ها و سرمشاهای اجتماعی آن‌هاست. این ارتقا برای مردان عمدتاً ناشی از گسترش تحصیلات‌شان است.

مروری بر پژوهش‌های پیشین، بیانگر آن است که تحقیقات متعددی در این حوزه انجام و دانش نظری و تجربی قابل‌توجهی پدید آمده است با این حال، در تحقیقات پیشین، کمتر به بررسی همزمان تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی پرداخته شده است. به علاوه، در این پژوهش، داده‌ها به‌طور جداگانه توسط سه فرد از یک خانواده تکمیل و جمع‌آوری شده‌اند. و بالاخره اینکه، چنین پژوهشی در جامعه‌ای با بافت عمدتاً عشیره‌ای کم‌تر سابقه داشته است.

ملاحظات نظری

تحرک اجتماعی به‌عنوان حرکت و جابه‌جایی گروه‌ها و افراد در بین موقعیت‌های اقتصادی اجتماعی متأثر از علل و عوامل متعددی است. اگرچه، مباحث نظری پراکنده و البته گسترده‌ای در این زمینه مطرح شده است اما می‌توان آن‌ها را برحسب سطح مورد بررسی، در دو حوزه کلان و خرد، دسته‌بندی نمود.

۱) نظریه‌های مبتنی بر عوامل سطح کلان: بلاو و دانکن^۴ (۱۹۶۷) با بررسی طبقه اجتماعی افراد و پیوند آن با تحرک اجتماعی والدین در بلندمدت در آمریکا نشان دادند، احتمال این که فرزندان طبقات پایین به تحرک صعودی دست‌یابند بیش از آن است که فرزندان طبقه بالا به تحرک نزولی برسند. این، «تحرک نسبی» است و همواره وجود دارد. اما شکل غالب تحرک، «تحرک ساختاری» است. به

1. Duryea

2. Chung & Park

3. Gil-Hernández

4. Blau & Duncan

اعتقاد آنان، تحرک اجتماعی، پدیده‌ای ساختاری است که بیش از آنکه برآمده از تحرک بین‌نسلی یا درون‌نسلی باشد، متأثر از «تحرک ساختاری» است. «تحرک ساختاری» یک روند صعودی یا نزولی کل جامعه است. مثلاً پس از انقلاب صنعتی یا پس از جنگ دوم جهانی، رشد سریع اقتصادی باعث گردید بسیاری از خانواده‌های طبقات کارگر از نظر درآمدی، به طبقات متوسط انتقال یابند (تحرک اجتماعی صعودی). به علاوه، در دوره‌هایی که رکود اقتصادی پدیدار می‌شود و مشاغل بسیاری از دست می‌روند، بسیاری از خانواده‌ها از طبقه متوسط یا حتی بالا به طبقات پایین‌تر تغییر موقعیت می‌دهند (تحرک اجتماعی نزولی). بنابراین، در شرایط رشد و رونق اقتصادی، کل جامعه ثروتمندتر می‌شود و ارتقا می‌یابد و در شرایط سکون و رکود، کل جامعه فقیرتر می‌شود و تنزل می‌یابد.

تریمن^۱ (۱۹۷۰) با طرح «نظریه نوسازی و تحرک» معتقد است، نوسازی در جامعه باعث تغییر در بازار کار می‌شود و طی آن، مهارت‌ها و استعدادها افراد پررنگ و ویژگی‌های «انتسابی» افراد کم‌رنگ می‌گردند. نوسازی به دو طریق، فرآیند کسب منزلت را دگرگون می‌کند: ۱) «انتساب» کم اهمیت می‌شود. این امر به این معناست که اثر خاستگاه خانوادگی بر تحصیلات فرزندان و نیز منزلت شغلی آنان، کاهش می‌یابد. ۲) «اکتساب» با اهمیت می‌شود. نوسازی، نقش تحصیلات را تغییر می‌دهد به گونه‌ای که تبدیل به یک عامل تعیین‌کننده در فرصت‌های بازار کار می‌شود. این به این معناست که آنچه باعث ارتقای منزلت شغلی می‌شود، تحصیلات به عنوان امری «اکتسابی» است و نه خاستگاه خانوادگی. در همین زمینه، کنیگ^۲ و همکاران (۲۰۱۴) معتقدند، نوسازی با استفاده از سه سازوکار فرایند کسب منزلت را متحول می‌سازد. ۱) افزایش تخصصی شدن. نوسازی متضمن انباشت دانش و نوآوری فناورانه است. سطوح بالاتر فناوری منجر به افزایش تخصصی شدن می‌گردد. مشاغل جدیدی پدیدار می‌گردند که نیازمند مهارت‌ها و استعدادهای نو هستند که فرزندان نمی‌توانند از والدین‌شان به ارث ببرند. ۲) گسترش آموزش و پرورش. به واسطه نوسازی افراد بیشتری وارد آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها می‌شوند. تحصیلات، برای طبقات بالاتر دیگر یک مزیت محسوب نمی‌شود بلکه یک راهگشا برای طبقات پایین‌تر است. افزایش افراد تحصیل کرده و فرهیخته این امکان را به کارفرمایان می‌دهد که نخبگان و افراد واجد شرایط را استخدام نمایند. ۳) افزایش تحرک جغرافیایی. نوسازی از طریق بهبود زیرساخت‌ها، دسترسی به حمل‌ونقل را بیشتر می‌کند. تحرک جغرافیایی این امکان را به افراد می‌دهد که فرصت‌های شغلی جدیدی خارج از اجتماع محلی‌شان، بیابند این امر باعث می‌شود تبعیت از مشاغل پدری کمتر شود. با این تفاسیل، عمومی‌ترین مفروض نظریه نوسازی این است که هرچه، یک جامعه بیشتر نوسازی شود، اثر دستاوردهای «اکتسابی» در موقعیت‌های بازار کار قوی‌تر و اثر دستاوردهای «انتسابی» در موقعیت‌های بازار کار کمتر می‌شود (van Tubergen, 2020: 529).

اگرچه، نظریه نوسازی در تبیین تحرک اجتماعی قانع‌کننده به نظر می‌رسد اما به وسیله دو رویکرد نظری به چالش کشیده شده است. برخی نظریه پردازان بر نقش رژیم‌های سیاسی و مداخلات دولت تأکید ورزیده‌اند. سین و دی گراف^۳ (۲۰۰۱: ۴۴۱) معتقدند کشورهای سوسیالیستی و کمونیستی، سیالیت اجتماعی و اثر «اکتساب» را قویاً افزایش می‌دهند، این، به این معناست که اگر کشوری از رژیم سوسیالیستی یا کمونیستی به رژیم لیبرال دموکراسی انتقال یابد، افراد باید منتظر نقش با اهمیت‌تر «انتساب» باشند. بوردیو و پسران^۴ (۱۹۹۰) با طرح نظریه «بازتولید فرهنگی» معتقدند خانواده‌ها اساساً در پی حفظ «منزلت» و «تمایز» هستند. طبقات بالاتر مدام در تلاش

1. Treiman

2. Knigge

3. Sieben & De Graaf

4. Bourdieu & Passeron

اند که طبقه بالای اجتماعی و موقعیت منزلتی خود را حفظ کنند. وقتی نوسازی، با کم اهمیت کردن «خاستگاه اجتماعی»، خانواده‌های با منزلت بالاتر را به مخاطره می‌اندازد، آن‌ها با سرمایه‌گذاری در تحصیلات فرزندان‌شان، به این مخاطره پاسخ می‌دهند. به این ترتیب، تحصیلات به منبع مهم موفقیت اجتماعی و دستیابی به مشاغل منزلتی تبدیل می‌شود، نه به این دلیل که تحصیلات عامل شکوفایی استعدادها و مهارت‌هاست بلکه به این دلیل که پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده در پس آن قرار دارد. این امر به خانواده‌های طبقات بالا امکان می‌دهد، منزلت بالای خود را حفظ نمایند. بورديو سازوکار این امر را انتقال «سرمایه فرهنگی» از والدین به فرزندان می‌داند. سرمایه فرهنگی که خود برآمده از تجانس با ارزش‌ها، باورها، هنجارها و رفتارها از یک سو و شایستگی‌های زبانی از سوی دیگر است، باعث می‌شود فرزندان طبقات بالاتر در تحصیلات موفق‌تر باشند و از همین رهگذر امکان دستیابی بیشتر به مشاغل منزلتی را فراهم آورد.

۲) نظریه‌های مبتنی بر عوامل سطح خرد: اگرچه، تحرک اجتماعی اساساً یک موضوع سطح کلان محسوب می‌شود و در عمده نظریه‌ها نیز از همین منظر به آن پرداخته شده است، اما عوامل سطح خرد نیز پیوند نزدیکی با آن دارند. یکی از این عوامل، «ترتیب تولد» است. منظور از ترتیب تولد، جایگاه تولد فرزندان است که هر کدام ویژگی‌های رفتاری، نگرشی و شخصیتی متفاوتی دارند. اجرناس و پورتنر^۱ (۲۰۰۴: ۱۰۰۸) معتقدند ترتیب تولد، از طریق محدودیت‌ها، محیط خانه، و عوامل فرهنگی، بر سطح درآمد آینده افراد تأثیر می‌گذارد. هنگامی که، اولین فرزند متولد می‌شود، بسیاری از والدین در شروع حرفه خود هستند، اما زمانی که فرزندان بعدی می‌آیند، آن‌ها به درجات بالاتری از شغل و درآمد رسیده‌اند. این، به نفع فرزندی است که دیرتر متولد می‌شوند. به اعتقاد لیندال^۲ (۲۰۰۸: ۲۳۴۰) یک سنت قدیمی وجود دارد که پسر بزرگ خانواده، مزرعه یا شرکت خصوصی پدر را به ارث می‌برد. معنای آن این است که فرزندان اول از کشش درآمدی بالاتری برخوردارند. کسانی که زودتر متولد می‌شوند، تحصیلات کمتری کسب می‌کنند زیرا آن‌ها زمانی به دنیا می‌آیند که والدین‌شان در مراحل اولیه شغلی خود هستند، درآمد کمتری دارند و کمتر می‌توانند وام بگیرند. امرسون و سوزا^۳ (۲۰۰۸: ۱۶۴۷) استدلال می‌کنند در مواردی که کار کودکان برای افزایش درآمد خانواده ضروری است، فرزندان بزرگ‌تر باید کار کنند و همین امر منجر به نتایج تحصیلی پایین‌تر در بین فرزندی می‌شود که زودتر متولد می‌شوند. با این حال، والاس^۴ (۱۹۹۹) براین عقیده است که فرزندان اول خانواده معمولاً جاه‌طلب و دارای پشتکار هستند و از ضریب هوشی بالاتری نسبت به بقیه برخوردارند. دلیل این امر نیز این است که والدین معمولاً وقت و هزینه بیشتری به فرزند اول اختصاص می‌دهند. یک عامل دیگر مرتبط با تحرک اجتماعی، «ازدواج» است. ماشونیس^۵ (۲۰۱۷: ۳۰۶) معتقد است افرادی که ازدواج می‌کنند و متأهل می‌مانند حدود دو برابر بیشتر از افرادی که مجرد می‌مانند یا طلاق می‌گیرند، ثروت انباشته می‌کنند. دلایل این تفاوت، این است که زوج‌هایی که با هم زندگی می‌کنند، معمولاً از درآمد دو برابری برخوردارند. آن‌ها اگر مجرد زندگی می‌کردند مجبور بودند هزینه‌های بیشتری بپردازند و هر کدام به‌طور مجزا قبض‌های مختلف را پرداخت نمایند. همچنین، در مقایسه با افراد مجرد، مردان و زنان متأهل سخت‌تر کار می‌کنند و پول بیشتری پس‌انداز می‌کنند زیرا آن‌ها

1. Ejrnaes & Portner

2. Lindhal

4. Emerson & Souza

5. Wallace

6. Macionis

نه تنها برای خودشان، بلکه برای حمایت از دیگرانی که روی آن‌ها حساب می‌کنند نیز کار می‌کنند. به عقیده کوئن (۱۳۹۹: ۳۲۱) ازدواج با فردی از طبقه بالاتر این امکان را فراهم می‌آورد که تحرک صعودی محقق گردد.

یک عامل تأثیرگذار دیگر بر تحرک اجتماعی، «محل تولد» است. افرادی که در مناطق روستایی زندگی می‌کنند معمولاً در سراسر زندگی خود یک پایگاه ثابت دارند اما افرادی که در مناطق شهری و صنعتی زندگی می‌کنند، از امکانات جامعه باز برخوردارند و میدان عمل وسیع‌تری برای کسب موفقیت و ارتقا به پایگاه بالاتر دارند (کوئن، ۱۳۹۹: ۳۲۲). و بالاخره، یک عامل مهم تحرک اجتماعی، «تحصیلات» است. تحصیلات دارای برخی کارکردهای اساسی است. کسب تحصیلات باعث انتقال مهارت می‌شود، رشد شخصی فرد را تسهیل می‌کند، و توانمندی فرد را در حل مشکلات افزایش می‌دهد. بر همین مبنا، تحصیلات می‌تواند نقش مهمی در تحرک اجتماعی داشته باشد (Ferrante, 2014: 236). این امر به این معناست که تحصیلات به ویژه تحصیلات عالی، امکان می‌دهد که افراد، واجد شرایط برعهده‌گیری مشاغل با رتبه‌بندی‌های بالا شوند و از این طریق، تحرک اجتماعی صعودی را محقق سازند. با این همه، گرین استون^۱ و همکاران (۲۰۱۳) معتقدند تحصیلات اگرچه، یک عامل تحرک اجتماعی در سطح خرد است اما اساساً متأثر از خانواده است. خانواده‌های طبقات بالاتر این امکان را دارند که سرمایه‌گذاری بیشتری در تحصیلات فرزندان خود داشته باشند و زمینه‌های تحرک اجتماعی آن‌ها را فراهم آورند.

به‌طور خلاصه، در تبیین تحرک اجتماعی، رویکردهای متعددی مطرح‌اند که می‌توان برحسب سطح تحلیل، آن‌ها را به دو حوزه کلان و خرد دسته‌بندی نمود. رویکردهای کلان، تحرک اجتماعی را مبتنی بر گستره‌ای از عوامل پهن‌دامنه مانند رونق اقتصادی، رکود اقتصادی، نوسازی، رژیم‌های سیاسی و مداخلات دولت، و بالاخره «بازتولید فرهنگی» از طریق خانواده‌ها و طبقات اجتماعی تبیین می‌کنند. در نقطه مقابل، رویکردهای خرد بر گستره‌ای از عوامل فردی و کوچک‌دامنه مانند ترتیب تولد، ازدواج، محل تولد، تحصیلات، و غیره تأکید می‌ورزند. پژوهش حاضر اساساً در پی آن است که تحرک اجتماعی بین‌نسلی، و درون‌نسلی را برحسب رویکردهای سطح خرد، مورد واکاوی قرار دهد. بر مبنای ادبیات نظری و تجربی فوق، سؤالات پژوهش حاضر از این قرارند:

- تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در شهر یاسوج به چه میزان است؟
- تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی برحسب سن چگونه است؟
- تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی برحسب جنس چگونه است؟
- تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی برحسب محل تولد چگونه است؟
- تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی برحسب وضع تأهل چگونه است؟

روش و داده‌های پژوهش

پژوهش حاضر در چارچوب روش‌شناسی کمی و با استفاده از تکنیک پیمایش انجام شده است. در تحرک بین‌نسلی، پدران و فرزندان ارشد؛ و در تحرک درون‌نسلی، فرزندان خانواده مورد بررسی قرار گرفته‌اند. جامعه آماری، کلیه خانواده‌های ساکن در شهر یاسوج هستند

¹. Greenstone

که پدر خانواده در قید حیات باشد و دارای حداقل دو فرزند ۲۵ سال به بالا باشند. در مجموع، ۱۱۵ خانوار انتخاب و ۳۴۵ نفر شامل پدر (۱۱۵ نفر)، فرزند ارشد (۱۱۵ نفر) و فرزند آخر (۱۱۵ نفر) مورد مراجعه قرار گرفتند. جهت انتخاب نمونه از نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای، در هفت محله (ترمینال، بنسنگان، زیر تل، شرف‌آباد، شهرک جهاد، سالم‌آباد و بلوار کاشانی، اکبرآباد) استفاده گردید.

تحرک اجتماعی با استفاده از چهار معیار ثروت، تحصیلات، شغل، و منزلت مورد سنجش قرار گرفت. جهت سنجش ثروت، از هشت شاخص (زمین کشاورزی، منزل شخصی، منزل اضافی، باغ یا باغچه، اتومبیل شخصی، اتومبیل اضافی، سپرده بانکی، مسافرت خارج کشور) استفاده شد. سنجش سطح تحصیلات در هشت گروه (بی‌سواد، ابتدایی، راهنمایی، دیپلم، فوق‌دیپلم، لیسانس، فوق‌لیسانس، دکتری تخصصی) انجام گردید. جهت سنجش شغل نیز از پاسخگویان خواسته شد عنوان دقیق شغل اصلی خود را بیان نمایند. سپس، این مشاغل با استفاده از جدول طبقه‌بندی شغلی مقدس (۱۳۷۴) بر روی دامنه نمرات صفر تا هشت طبقه‌بندی گردید. و بالاخره، جهت سنجش منزلت، از هشت گویه (۱. معمولاً اعضای خانواده بخواهند تصمیم مهمی بگیرند از من مشورت می‌گیرند. ۲. فکر می‌کنم نظر من برای بستگان و دوستان مهم است. ۳. معمولاً بستگان در مراسمات‌شان از بنده دعوت می‌کنند. ۴. آشنایان انتظار دارند در مراسم ختم‌شان شرکت کنم. ۵. آشنایان انتظار دارند در مراسم شادی‌شان حضور یابم. ۶. اگر از اعضای خانواده یا طایفه بخواهم به کاندید خاصی رای دهند قبول می‌کنند. ۷. معمولاً نظر من جهت پیشبرد مسائل مورد توجه قرار می‌گیرد. ۸. احساس می‌کنم به شخصیت من بین فامیل احترام گذاشته می‌شود) برحسب سطح سنجش اسمی دو مقوله‌ای بلی=۱ و خیر=۰ استفاده گردید. بر همین مبنا، دامنه نمرات در چهار متغیر بین صفر تا هشت است.

جهت بررسی اعتبار ابزار تحقیق از اعتبار صوری و مراجعه به داوران استفاده شده است. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق با توجه به نحوه سنجش، از روش آزمون-آزمون مجدد استفاده و با گذشت ۲ تا ۳ هفته از جمع‌آوری اولیه داده‌ها، مجدداً به ۶ نفر پدر، ۶ نفر فرزند ارشد، و ۶ نفر فرزند آخر مراجعه گردید. در مجموع، با انطباق نمرات مرحله آزمون و آزمون مجدد، ضریب توافقی پایایی برای منزلت (۰/۱۰۰)، تحصیلات (۰/۱۰۰)، شغل (۰/۱۰۰) و ثروت (۰/۹۲) به دست آمد که نشان می‌دهد، تغییر در نمرات افراد در مرحله اول و دوم به‌وجود نیامده است و پرسشنامه‌های تحقیق از ضریب پایایی بسیار خوبی برخوردارند.

یافته‌های پژوهش

۱) یافته‌های توصیفی

براساس یافته‌ها، در گروه «پدران» میانگین سنی ۶۸/۴ سال بوده است. ۸۶/۱٪ متولد روستا و ۱۳/۹٪ متولد شهر بوده‌اند. بخش اعظم آن‌ها (۳۶/۵٪) فرزند اول خانواده‌شان بوده‌اند. در گروه «فرزندان ارشد» میانگین سنی ۴۰/۲ می‌باشد. ۵۱/۳٪ متولد روستا و ۴۸/۷٪ متولد شهر بوده‌اند. ۷۰/۴٪ متأهل و ۲۹/۶٪ غیرمتأهل هستند. ۶۰/۹٪ مرد و ۳۹/۱٪ زن می‌باشند. اما در گروه «فرزندان آخر» میانگین سنی ۳۳/۶ سال بوده است. ۵۰/۵٪ در شهر و ۴۹/۵٪ در روستا متولد شده‌اند. ۶۵/۲٪ متأهل و ۳۴/۸٪ غیرمتأهل بوده‌اند. ۵۸/۳٪ زن و ۴۱/۷٪ مرد می‌باشند. در جدول ۱، توزیع فراوانی پدران، فرزندان ارشد، و فرزندان آخر برحسب منزلت ارائه شده است. در مجموع، بر روی دامنه نمرات از صفر تا هشت، نمره منزلت پدران ۶/۵، نمره منزلت فرزندان ارشد ۴/۵، و نمره منزلت فرزندان آخر ۳/۷ است.

جدول ۱- توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان برحسب منزلت

گروه نسلی						
پدران		فرزند ارشد		فرزند آخر		
بلی	خیر	بلی	خیر	بلی	خیر	
۱۱۱	۴	۱۰۵	۱۰	۸۸	۲۷	۱. اعضای خانواده بخواهند تصمیم مهمی بگیرند از من مشورت می‌گیرند.
۹۶/۵	۳/۵	۹۱/۳	۸/۷	۷۶/۵	۲۳/۵	
۱۱۱	۴	۹۳	۲۲	۸۱	۳۴	۲. معمولاً، بستگان و آشنایان در مراسمات‌شان از بنده دعوت می‌کنند.
۹۶/۵	۳/۵	۸۰/۸	۱۹/۲	۷۰/۴	۲۹/۶	
۱۰۵	۱۰	۷۸	۳۷	۶۷	۴۸	۳. دوستان و آشنایان انتظار دارند، در مراسمات مختلف‌شان شرکت کنم.
۹۱/۳	۸/۷	۶۷/۸	۳۲/۲	۵۸/۲	۴۱/۸	
۸۰	۳۵	۴۲	۷۳	۳۲	۸۳	۴. اگر از بستگان و آشنایان بخواهم به کاندیدای خاصی رای دهند، قبول می‌کنند.
۶۹/۵	۳۰/۵	۳۶/۵	۶۳/۵	۲۷/۸	۷۲/۲	
۷۵	۴۰	۳۱	۸۴	۲۷	۸۸	۵. معمولاً، بستگان و آشنایان روی حرف من، حرف نمی‌زنند.
۶۵/۲	۶۴/۸	۲۶/۹	۷۳/۱	۲۳/۴	۷۶/۶	
۹۷	۱۸	۷۰	۴۵	۵۸	۵۷	۶. تقریباً تمام بستگان و آشنایان احترام زیادی برای من قائل هستند.
۸۴/۳	۱۵/۷	۶۰/۸	۳۹/۲	۵۰/۴	۴۹/۶	
۹۴	۲۱	۵۸	۵۷	۳۸	۷۷	۷. معمولاً، اگر بستگان و آشنایان با مشکلات مهمی مواجه شوند، از من نظر می‌خواهند.
۸۱/۷	۱۸/۳	۵۰/۴	۴۹/۶	۳۳	۶۷	
۷۷	۳۸	۳۵	۸۰	۳۲	۸۳	۸. معمولاً اگر از بستگان و آشنایان بخواهم رفتار خاصی را انجام ندهند، قبول می‌کنند.
۶۶/۹	۳۳/۱	۳۰/۴	۶۹/۶	۲۷/۸	۷۲/۲	

در جدول ۲، توزیع فراوانی پدران، فرزندان ارشد، و فرزند آخر برحسب وضعیت اقتصادی منعکس شده است. در مجموع، بر روی دامنه نمرات از صفر تا هشت، نمره وضعیت اقتصادی پدران ۴/۰۲، فرزندان ارشد ۲/۷، و فرزندان آخر ۲/۱ است.

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان برحسب وضعیت اقتصادی

گروه نسلی						
پدران		فرزند ارشد		فرزند آخر		
بلی	خیر	بلی	خیر	بلی	خیر	
۱۰۲	۱۳	۴۴	۷۱	۳۶	۷۹	۱.زمین کشاورزی
۸۸/۶	۱۱/۴	۳۸/۲	۶۱/۸	۳۱/۳	۶۸/۷	
۱۰۰	۱۵	۶۴	۵۱	۴۵	۷۰	۲.منزل شخصی
۸۶/۹	۱۳/۱	۵۵/۶	۴۴/۴	۳۹/۱	۶۰/۹	
۳۴	۸۱	۲۰	۹۵	۱۰	۱۰۵	۳.منزل اضافی
۲۹/۵	۷۰/۵	۱۷/۳	۸۲/۷	۰/۰۹	۰/۹۱	
۷۹	۳۶	۳۸	۷۷	۳۴	۸۱	۴.باغ یا باغچه
۶۸/۶	۳۳/۴	۰/۳۳	۰/۶۷	۲۹/۵	۷۰/۵	
۶۴	۵۱	۶۲	۵۳	۵۶	۵۹	۵.اتومبیل شخصی
۵۵/۶	۴۴/۴	۵۳/۹	۴۶/۱	۴۸/۷	۵۱/۳	
۱۴	۱۰۱	۸	۱۰۷	۸	۱۰۷	۶.اتومبیل اضافی
۱۲/۱	۸۷/۹	۰/۰۷	۰/۹۳	۰/۰۷	۰/۹۳	
۶۰	۵۵	۵۹	۵۶	۴۶	۶۹	۷.سپرده بانکی
۵۲/۱	۴۷/۹	۵۱/۳	۴۸/۷	۰/۴۰	۰/۶۰	
۹	۱۰۶	۱۰	۱۰۵	۷	۱۰۸	۸.مسافرت خارج کشور
۰/۰۸	۰/۹۲	۰/۰۹	۰/۹۱	۰/۰۶	۰/۹۴	

در جدول ۳، توزیع فراوانی پدران، فرزندان ارشد، و فرزند آخر برحسب پایگاه شغلی نشان داده شده است. در مجموع، برروی دامنه نمرات از صفر تا هشت، نمره پایگاه شغلی پدران ۳/۶، نمره پایگاه شغلی فرزندان ارشد ۳/۳، و نمره پایگاه شغلی فرزندان آخر ۲/۴ است.

جدول ۳- توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان برحسب پایگاه شغلی

	گروه نسلی		
	فرزند آخر	فرزند ارشد	پدران
رتبه صفر	۱۲ ۱۰/۴	۷ ۰/۰۶	۲ ۰/۰۱۷
رتبه ۱	۵۰ ۴۳/۴	۲۸ ۲۴/۳	۰ ۰/۰
رتبه ۲	۲ ۰/۰۱۷	۹ ۰/۰۷۸	۳۶ ۳۱/۳
رتبه ۳	۲۱ ۱۸/۲	۲۶ ۲۲/۶	۲۸ ۲۴/۳
رتبه ۴	۳ ۰/۰۲۶	۴ ۰/۰۳۴	۸ ۰/۰۶۹
رتبه ۵	۱۵ ۰/۱۳	۳۷ ۰/۲۳	۲۵ ۲۱/۷
رتبه ۶	۱۲ ۱۰/۴	۶ ۰/۰۵۲	۱۵ ۰/۱۳
رتبه ۷	۰ ۰/۰	۰ ۰/۰	۰ ۰/۰
رتبه ۸	۰ ۰/۰	۸ ۰/۰۶۹	۱ ۰/۰۰۸

در جدول ۴، توزیع فراوانی پدران، فرزندان ارشد، و فرزند آخر برحسب تحصیلات نشان داده شده است. در مجموع، برروی دامنه نمرات از صفر تا هفت، نمره تحصیلات پدران ۲/۲، نمره تحصیلات فرزندان ارشد ۳/۸ و نمره تحصیلات فرزندان آخر ۳/۹ است که نشان می‌دهد تحصیلات در طی زمان، افزایش یافته است.

جدول ۴- توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان برحسب تحصیلات

گروه نسلی			
فرزند آخر	فرزند ارشد	پدران	
۱ ۰/۰۰۸	۴ ۰/۰۳۴	۲۶ ۲۲/۶	بی‌سواد
۴ ۰/۰۳۴	۷ ۰/۰۶	۲۳ ۰/۲۰	ابتدایی
۱۰ ۰/۰۸۶	۹ ۰/۰۷۸	۱۹ ۱۶/۵	راهنمایی
۴۰ ۳۴/۷	۳۲ ۲۷/۸	۹ ۰/۰۷۸	دیپلم
۱۴ ۱۲/۱	۱۶ ۱۳/۹	۱۶ ۱۳/۹	فوق‌دیپلم
۲۸ ۲۴/۳	۳۳ ۲۸/۶	۱۵ ۰/۱۳	لیسانس
۱۵ ۰/۱۳	۱۰ ۰/۰۸۶	۴ ۰/۰۳۴	فوق‌لیسانس
۳ ۰/۰۲۶	۴ ۰/۰۳۴	۰ ۰/۰	دکتری تخصصی

پس از محاسبه نمرات پدران و فرزندان ارشد، و نمرات فرزندان ارشد و فرزند آخر در معیارهای چهارگانه، تحرک بین‌نسلی و درون نسلی در سه قالب صعودی، نزولی، و بدون تحرک، دسته‌بندی و در جدول ۵ ارائه شده است. که اگر نمره فرزندان ارشد نسبت به پدر بیشتر بود تحرک صعودی، اگر برابر بود بدون تحرک، و اگر کمتر بود تحرک نزولی قلمداد گردید. به‌علاوه، همین رویه برای فرزندان آخر نسبت به فرزند ارشد نیز لحاظ گردید. وضعیت تحرک اجتماعی بین‌نسلی بیانگر این است که ۶۲/۶٪ دارای تحرک اجتماعی نزولی، ۶/۱٪ تحرک اجتماعی ثابت، و ۳۱/۳٪ دارای تحرک اجتماعی صعودی بوده‌اند. اما بررسی وضعیت تحرک اجتماعی درون‌نسلی نشانگر این است ۵۶/۵٪ تحرک نزولی، ۹/۶٪ تحرک ثابت، و ۳۳/۹٪ تحرک اجتماعی صعودی را تجربه کرده‌اند.

جدول ۵- وضعیت کلی تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی و برحسب معیارهای چهارگانه

مقوله‌ها	بین‌نسلی		درون‌نسلی	
	فرزندان ارشد و پدران		فرزندان ارشد و آخر	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
تحرک اجتماعی	نزولی	۷۲	۶۵	۵۶/۵
	ثابت	۷	۱۱	۹/۶
	صعودی	۳۶	۳۹	۳۳/۹
وضعیت اقتصادی	نزولی	۷۷	۵۵	۴۷/۸
	ثابت	۱۲	۳۲	۲۷/۸
	صعودی	۲۶	۲۸	۲۴/۳
تحصیلات	نزولی	۲۰	۳۸	۳۳
	ثابت	۱۶	۳۳	۲۸/۷
	صعودی	۷۹	۴۴	۳۸/۳
پایگاه شغلی	نزولی	۳۶	۳۳	۲۸/۷
	ثابت	۲۵	۱۹	۱۶/۵
	صعودی	۵۴	۶۳	۵۴/۸
منزلت	نزولی	۷۸	۶۰	۵۲/۲
	ثابت	۲۲	۳۰	۲۶/۱
	صعودی	۱۵	۲۵	۲۱/۷

۲) یافته‌های استنباطی

۱-۲. تفاوت‌های سنی در تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی

جهت سنجش رابطه بین سن و تحرک اجتماعی از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شده است که نتایج آن در جدول ۶ منعکس شده است. براساس جدول ۶، تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی برحسب سن دارای تفاوت معناداری است. استفاده از آزمون تعقیبی به روش توکی نشان داد، هم در تحرک بین‌نسلی و هم در تحرک درون‌نسلی، افراد با تحرک صعودی با افراد تحرک نزولی تفاوت معنادار دارند.

جدول ۶- رابطه سن و تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی

تحرک اجتماعی بین‌نسلی	تعداد	میانگین	درجه آزادی	F	سطح معنی‌داری
نزولی	۷۲	۳۸	۱۱۴	۹/۲۲۴	۰/۰۰۰
ثابت	۷	۳۹/۸۶			
صعودی	۳۶	۴۴/۶۷			
تحرک اجتماعی درون‌نسلی	تعداد	میانگین	درجه آزادی	F	سطح معنی‌داری
نزولی	۸۳	۳۲/۴۲	۱۱۴	۴/۸۰۷	۰/۰۱
ثابت	۷	۳۷			
صعودی	۲۵	۳۶/۷۶			

۲-۲. تفاوت‌های جنسی در تحرک اجتماعی بین نسلی و درون نسلی

جهت سنجش تفاوت جنس و تحرک اجتماعی از آزمون کای اسکوئر استفاده گردید که نتایج آن در جدول ۷ منعکس شده است. براساس جدول ۷، با توجه به معناداری مقدار کای اسکوئر در فاصله اطمینان ۹۵٪، بین جنس و تحرک اجتماعی بین نسلی تفاوت معناداری وجود دارد. اما عدم معناداری مقدار کای اسکوئر بیانگر این است که زنان و مردان به لحاظ تحرک اجتماعی درون نسلی تفاوتی ندارند.

جدول ۷- تفاوت جنسیت و تحرک اجتماعی بین نسلی و درون نسلی

تعداد کل	تحرک اجتماعی بین نسلی			
	صعودی	ثابت	نزولی	
۴۵	۵	۳	۳۷	زن
۷۰	۳۱	۴	۳۵	مرد
۱۱۵	۳۶	۷	۷۲	تعداد کل
تعداد کل	تحرک اجتماعی درون نسلی			
	صعودی	ثابت	نزولی	
۶۷	۱۰	۳	۵۴	زن
۴۸	۱۵	۴	۲۹	مرد
۱۱۵	۲۵	۷	۸۳	تعداد کل

۳-۲. محل تولد و تحرک اجتماعی بین نسلی و درون نسلی

جهت سنجش تفاوت محل تولد و تحرک اجتماعی از آزمون کای اسکوئر استفاده گردید که نتایج آن در جدول ۸ ارائه شده است. براساس جدول ۸، با توجه به عدم معناداری مقدار کای اسکوئر در فاصله اطمینان ۹۵٪، بین محل تولد و تحرک اجتماعی بین نسلی تفاوت معناداری وجود ندارد. اما معناداری مقدار کای اسکوئر بیانگر این است که متولدین روستا و شهر به لحاظ تحرک اجتماعی درون نسلی تفاوت معناداری با هم دارند و متولدین روستا شانس تحرک صعودی شان بالاتر است.

جدول ۸- تفاوت محل تولد و تحرک اجتماعی بین نسلی و درون نسلی

تعداد کل	تحرک اجتماعی بین نسلی			
	صعودی	ثابت	نزولی	
۵۹	۲۲	۵	۳۲	روستا
۵۶	۱۴	۲	۴۰	شهر
۱۱۵	۳۶	۷	۷۲	تعداد کل
تعداد کل	تحرک اجتماعی درون نسلی			
	صعودی	ثابت	نزولی	
۵۷	۱۵	۷	۳۵	روستا
۵۸	۱۰	۰	۴۸	شهر
۱۱۵	۲۵	۷	۸۳	تعداد کل

۲-۴. وضع تأهل و تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی

جهت سنجش رابطه بین وضع تأهل و تحرک اجتماعی از آزمون کای اسکوئر استفاده گردید که نتایج در جدول ۹ منعکس شده‌اند. بررسی نتایج با توجه به مقدار کای اسکوئر بیانگر آن است که متأهلین و مجردین به لحاظ تحرک بین‌نسلی و درون‌نسلی تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند.

جدول ۹- تفاوت وضع تأهل و تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی

تعداد کل	تحرک اجتماعی بین‌نسلی			
	صعودی	ثابت	نزولی	
۳۴	۷	۲	۲۵	مجرد
۸۱	۲۹	۵	۴۷	متأهل
۱۱۵	۳۶	۷	۷۲	تعداد کل
تعداد کل	تحرک اجتماعی درون‌نسلی			
	صعودی	ثابت	نزولی	
۴۰	۴	۳	۳۳	مجرد
۷۵	۲۱	۴	۵۰	متأهل
۱۱۵	۲۵	۷	۸۳	تعداد کل

بحث و نتیجه‌گیری

برخلاف نظام‌های پیشین که ویژگی‌های انتسابی افراد تعیین‌کننده موقعیت آن‌ها بود در جامعه معاصر این امکان برای افراد وجود دارد که به‌واسطه تحرک اجتماعی، جایگاه خود را بخشند. اما سؤال اساسی همچنان این است که آیا تحرک اجتماعی واقعاً وجود دارد؟ آیا افراد نسبت به نسل پیشین خود، ارتقا می‌یابند؟ آیا افراد هم نسل و درون یک نسل، امکان ارتقا نسبت به یکدیگر دارند؟ اگرچه، تحقیقات متعددی در ایران انجام شده‌اند اما جامعه عشیره‌ای یاسوج از این جهت کمتر مورد بررسی‌های علمی قرار گرفته است. پژوهش حاضر تلاش کرده است، تحرک اجتماعی بین‌نسلی (فرزند ارشد با پدر) و تحرک اجتماعی درون‌نسلی (فرزند ارشد و فرزند آخر) را مورد بررسی قرار دهد.

بررسی وضعیت تحرک اجتماعی «بین‌نسلی» نشان داد، ۶۲/۶٪ فرزندان ارشد دارای تحرک نزولی، ۶/۱٪ بدون تحرک، و ۳۱/۳٪ دارای تحرک صعودی بوده‌اند. این وضعیت در معیار اقتصادی (۶۷٪ تحرک نزولی، ۱۰/۴٪ بدون تحرک، ۲۲/۶٪ تحرک صعودی)، در معیار تحصیلات (۶۸/۷٪ تحرک صعودی، ۱۳/۹٪ بدون تحرک، ۱۷/۴٪ تحرک نزولی)، در معیار پایگاه شغلی (۴۷٪ تحرک نزولی، ۲۱/۷٪ بدون تحرک، ۳۱/۳٪ تحرک صعودی) و در معیار منزلت اجتماعی (۶۷/۸٪ تحرک نزولی، ۱۹/۱٪ بدون تحرک، ۱۳٪ تحرک صعودی) بوده‌اند. اما بررسی وضعیت تحرک اجتماعی درون‌نسلی بیانگر این است که ۵۶/۵٪ فرزندان آخر دارای تحرک نزولی، ۹/۶٪ بدون تحرک و ۳۳/۹٪ دارای تحرک بوده‌اند. این وضعیت در معیار اقتصادی (۴۷/۸٪ تحرک نزولی، ۲۷/۸٪ بدون تحرک، ۲۴/۳٪ تحرک صعودی)، در معیار تحصیلات (۳۳٪ تحرک نزولی، ۲۸/۷٪ بدون تحرک، ۳۸/۳٪ تحرک صعودی)، در معیار پایگاه شغلی (۵۴/۸٪ تحرک نزولی، ۱۶/۵٪ بدون تحرک، ۲۸/۷٪ تحرک صعودی) و در معیار منزلت اجتماعی (۵۲/۲٪ تحرک نزولی، ۲۶/۱٪ بدون تحرک، و ۲۱/۷٪ تحرک صعودی) داشته‌اند. با استناد به یافته‌ها، بخش اعظم فرزندان ارشد خانواده‌ها نسبت به نسل پیشین، دارای تحرک اجتماعی نزولی

هستند. آن‌ها به لحاظ اقتصادی و منزلت اجتماعی نسبت به پدران خود جایگاه پایین‌تری دارند اما به لحاظ تحصیلات و پایگاه شغلی از وضعیت بالاتری برخوردارند. فرزندان آخر نیز نسبت به فرزندان ارشد دارای تحرک نزولی هستند. آن‌ها نسبت به فرزندان ارشد به لحاظ اقتصادی و منزلت اجتماعی جایگاه نازل‌تری دارند اما به لحاظ تحصیلات و پایگاه شغلی از جایگاه بالاتری برخوردار می‌باشند. با این وصف، تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در جامعه عشیره‌ای یاسوج ظاهراً بیشتر به سراب می‌ماند و با محدودیت‌هایی جدی مواجه است.

نزولی بودن تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در حوزه اقتصادی، احتمالاً ناشی از تورم‌های افسارگسیخته است که در سال‌های اخیر به رقم اعجاب انگیز ۵۰٪ نیز رسیده است. تورم بالا به این معناست که آنان که فاقد مالکیت‌اند، امکان موفقیت‌شان کمتر می‌گردد. نزولی بودن تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در حوزه منزلت را باید در تغییرات سریع اجتماعی و دگرگونی ارزش‌ها و باورها جستجو نمود (اینگله‌هارت، ۱۳۸۳). به‌طور خاص، در جامعه عشیره‌ای، سن یک ارزش اجتماعی است و کسانی که از سن و سال بالاتری برخوردارند از اعتبار بیشتری برخوردارند. دلیل احتمالی آن این است که افراد با سن و سال بالاتر دارای تجربه‌های اجتماعی بیشتری هستند و از این جهت، رای و نظر آنان برای دیگران بیشتر مقبول است. صعودی بودن تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در حوزه تحصیلات، ریشه در گسترش آموزش عالی به‌ویژه بعد از انقلاب دارد (قائم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ رفیعی بلداجی و همکاران، ۱۳۹۹) و این امکان را به نسل‌های جدیدتر دادند که تحصیلات خود را ارتقا بخشند. و بالاخره، صعودی بودن تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی در حوزه پایگاه شغلی، متأثر از تغییرات سریع اقتصادی در دهه‌های اخیر و رشد گسترده بخش صنعت و به ویژه، «خدمات» است (Nolan & Lenski, 2009: 215). رشد و گسترش بخش‌های صنعت و خدمات باعث گردیده‌اند، تنوعات شغلی فوق‌العاده‌ای نسبت به گذشته پدید آید. در دهه‌های قبل به‌خصوص در جوامع عشیره‌ای تنوع مشاغل بسیار محدود بود، اما اکنون مشاغل به‌طور گسترده، متنوع و تخصصی شده‌اند. این امر باعث شده است نسل‌های جدیدتر از شانس بیشتری برای اشتغال متنوع برخوردار باشند.

براساس یافته‌های تحلیلی تحقیق، تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی برحسب سن دارای تفاوت معناداری است و طی آن فرزندان ارشد با سن بالاتر و فرزندان آخر با سن بالاتر به ترتیب از شانس تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی بیشتری نسبت به پدران و فرزندان ارشد برخوردار بوده‌اند. به لحاظ نظری، این یافته تحقیق، منطقی است. دلیل آن این است که به‌طور طبیعی، با افزایش سن، افراد از فرصت‌های بیشتری برای کسب زمینه‌ها و شرایط تحرک اجتماعی برخوردار می‌شوند. با بالا رفتن سن، دستیابی به میزان تحصیلات بالاتر، وضعیت اشتغال بهتر و حتی بهبود شرایط اقتصادی برای افراد فراهم می‌شود (کوئن، ۱۳۹۹: ۳۲۱). به لحاظ تجربی، این یافته پژوهش با نتایج پژوهش خسروی و همکاران (۱۴۰۰) در شهروندان بالای ۳۵ سال شیراز همسو نیست. دلیل اساسی این تفاوت، مدل‌های متفاوت سنجش در دو پژوهش می‌باشد.

حسب یافته‌های استنباطی تحقیق، تحرک بین‌نسلی برحسب جنس دارای تفاوت می‌باشد و طی آن، فرزندان ارشد مذکر از تحرک صعودی بیشتری نسبت به فرزندان ارشد مؤنث، در قیاس با پدران برخوردار بوده‌اند. اما این امر در تحرک درون‌نسلی، صادق نیست و فرزندان آخر مذکر یا مؤنث شانس برابری برای تحرک در قیاس با فرزند ارشد داشته‌اند. به لحاظ نظری، شانس بیشتر تحرک اجتماعی برای فرزندان ارشد مذکر نسبت به فرزندان ارشد مؤنث، با توجه به بافت جامعه عشیره‌ای، معقول است. در جامعه عشیره‌ای، به دلیل شرایط سخت فعالیت‌های کشاورزی و دامداری، همواره و در طول تاریخ، ارزش فرزندان مذکر برای خانواده‌ها بیشتر بوده است زیرا به‌عنوان نیروی کار، عصای دست خانواده بودند. اما عدم تفاوت فرزندان آخر مذکر و مؤنث در تحرک اجتماعی نسبت به فرزندان ارشد به

این دلیل است که در دوران معاصر امکان تحصیلات دانشگاهی برای دختران بیش از همیشه فراهم شده و علاوه بر آن، فرزندان مؤنث خانواده‌ها در مشاغل وارد شده‌اند که در گذشته، برای آن‌ها ناممکن بود.

با استناد به یافته‌های تحلیلی تحقیق، تحرک اجتماعی بین‌نسلی برحسب محل تولد تفاوت معناداری ندارد اما برحسب تحرک اجتماعی درون‌نسلی، این تفاوت، معنادار است. این امر به این معناست که فرزندان ارشد که در روستا یا شهر متولد شده‌اند، تفاوت معناداری در تحرک اجتماعی نسبت به پدر خانواده ندارند. این مهم در مورد فرزندان آخر و فرزندان ارشد نیز صدق نمی‌کند و فرزندان آخر که در روستا زاده شده‌اند تفاوت معناداری در تحرک اجتماعی نسبت به فرزند ارشد خانواده دارند. به لحاظ نظری انتظار می‌رود افرادی که در شهر متولد شده‌اند نسبت به روستازادگان شانس بیشتری برای تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی داشته باشند زیرا در شهر امکانات بیشتر و میدان عمل وسیع‌تری برای کسب موفقیت و ارتقا به پایگاه بالاتر وجود دارد (کوئن، ۱۳۹۹: ۳۲۱). اما امروزه با تحول سریع فناوری اطلاعات و ارتباطات، نقش محل تولد در تعیین جایگاه و پایگاه افراد تقلیل یافته است. این یافته تحقیق به لحاظ تجربی، با نتایج پژوهش هاشم‌زهی و قدیمی (۱۳۹۹) و سفیری و ایمانی (۱۳۸۵) که نشان دادند، افراد متولد شده در شهر تحرک اجتماعی بیشتری نسبت به افراد متولد روستا دارند، همسو نیست. این تفاوت نتایج احتمالا به این دلیل است که شهر یاسوج دربرگیرنده روستاهای فراوانی است و پیوندهای بسیاری بین شهر و روستا وجود دارد. بسیاری از خانواده‌ها علیرغم اینکه در شهر زندگی می‌کنند، همچنان پیوندهای عمیق قومی با روستاهای‌شان دارند.

علاوه‌براین، با توجه به یافته‌های تحقیق، تحرک اجتماعی بین‌نسلی و درون‌نسلی برحسب وضع تاهل تفاوتی ندارد و فرزندان ارشد متأهل و مجرد در تحرک اجتماعی نسبت به پدر خانواده تفاوتی ندارند. همین وضعیت در مورد تحرک درون‌نسلی نیز وجود دارد و فرزندان آخر متأهل و مجرد در تحرک اجتماعی نسبت به فرزند ارشد خانواده تفاوتی ندارند. به لحاظ نظری، تصور بر این است که تأهل عامل مهمی در تحرک اجتماعی است (کوئن، ۱۳۹۹: ۳۲۱) چون افراد متأهل از درآمد بیشتری برخوردارند، سخت‌تر در مشاغل خود کار می‌کنند، و پول بیشتری پس‌انداز می‌نمایند (Macionis, 2017: 306). با این حال، افراد متأهل معمولا دارای فرزند هستند و فرزندان نیز کالای مصرفی محسوب می‌شوند که خانواده‌ها باید برای آن‌ها هزینه‌های سنگینی متقبل شوند. امری که باعث می‌شود افراد متأهل ضرورتا از افراد مجرد جلوتر نباشند. این یافته تحقیق به لحاظ نظری، با نتایج پژوهش خادمیان و بیاتی (۱۳۹۳) و هاشم‌زهی و قدیمی (۱۳۹۹) در تهران منطبق نیست. البته پژوهش خادمیان و بیاتی (۱۳۹۳) بر بیماران ام اس متمرکز بوده است که طبیعتا افراد متأهل و مجرد می‌توانند تفاوت‌های مهمی داشته باشند.

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد خانم طویه هادی‌اصل در رشته جامعه‌شناسی در دانشگاه یاسوج است. نویسندگان مقاله از نکات اصلاحی داوران پایان‌نامه و داوران ناشناس مقاله حاضر و نیز کلیه پاسخگویان که در تحقیق مشارکت و همکاری نموده‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- احمدی، سیروس. (۱۴۰۱). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه شاخص‌های اقتصادی و قتل در ایران در دوره ۱۳۷۴-۹۷. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۳(۳)، ۸۳-۱۰۰.
<https://doi.org/10.22108/jas.2022.127780.2072>
- احمدی، سیروس؛ حیدری، آرمان؛ شاکری، زهرا. (۱۴۰۲). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه شاخص‌های اقتصادی اجتماعی و نرخ مرگ‌ومیر در ایران در دوره ۱۳۷۰-۱۳۹۸. توسعه اجتماعی، ۱۸(۱)، ۲۸-۱.
<https://doi.org/10.22055/qjsd.2023.18640>
- اینکلهارت، رونالد. (۱۳۸۳). تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی. (ترجمه مریم وتر). انتشارات کویر.
- باقری، معصومه؛ بوداقي، علی؛ کرمی، فروزان. (۱۳۹۹). بررسی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی زنان شهر دهلران. مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، ۲۰(۳)، ۵۶-۷.
<https://doi.org/10.22051/jwsp.2022.37311.2481>
- تامین، ملوین. (۱۳۷۳). جامعه‌شناسی قشربندی و نابرابری اجتماعی. (ترجمه عبدالحسین نیک‌گهر). توتیا.
- خادمیان، طلیعه؛ بیاتی، راضیه. (۱۳۹۳). عوامل اجتماعی موثر بر تحرک اجتماعی بیماران ام. اس در تهران. مطالعات جامعه‌شناختی ایران، ۱۱(۳)، ۶۷-۸۴.
<https://sanad.iau.ir/fa/Journal/ssi/Article/1069665>
- خسروی، سحر؛ محسنی تبریزی، علیرضا؛ آقاجانی مرساء، حسین. (۱۴۰۰). تبیین جامعه‌شناختی سهم سرمایه اجتماعی در تحرک اجتماعی. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۳(۲)، ۹۹-۱۱۴.
<https://sanad.iau.ir/fa/Article/821715>
- رفیعی بلداجی، زهره؛ قاسمی، وحید؛ فراستخواه، مسعود؛ هاشمیان‌فر، سیدعلی. (۱۳۹۹). تحلیل نقش میانجی‌گری قشربندی آموزش عالی در بازتولید نابرابری‌های اجتماعی در بازار کار. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۱(۴)، ۲۲-۱.
<https://doi.org/10.22108/jas.2020.120755.1849>
- زارع، بیژن؛ لطفی، مهوش. (۱۳۹۲). بررسی عوامل موثر بر تحرک اجتماعی بین‌نسلی در شهر کرمانشاه. مسائل اجتماعی ایران، ۴(۱)، ۱۱۳-۱۳۹.
<http://dori.net/dor/20.1001.1.24766933.1392.4.1.5.5>
- سادات‌بدری، الهه؛ میرزایی، خلیل؛ وارسته‌فر، افسانه. (۱۴۰۰). عوامل موثر بر تحرک اجتماعی در میان نخبگان اقتصادی در سه دهه گذشته. پژوهش اجتماعی، ۱۳(۴)، ۳۸-۶۱.
<https://sanad.iau.ir/Journal/sr/Article/1111209>
- سفیری، خدیجه؛ ایمانی، الهام. (۱۳۸۵). تحرک اجتماعی بین‌نسلی زنان. پژوهش زنان، ۴(۱)، ۱۴۱-۱۵۸.
https://jwdp.ut.ac.ir/article_19211.html
- قائم‌زاده، محمدسلیمان؛ مبارکی، محمد؛ محمودزاده، مرتضی. (۱۳۹۶). نوسازی یا بازتولید اجتماعی: مطالعه‌ای در خصوص قشربندی و تحرک اجتماعی. تحلیل اجتماعی نظم و نابرابری اجتماعی، ۹(۴۷۲)، ۸۱-۱۱۴.
https://jsa.sbu.ac.ir/article_99308.html
- قدیمی، بهرام. (۱۳۹۸). مقایسه تحرک اجتماعی مردان و زنان در تهران. مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۱(۴۴)، ۹۹-۱۱۰.
<https://sanad.iau.ir/fa/Article/820501>

کوئن، بروس. (۱۳۹۹). مبانی جامعه‌شناسی. (ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضل). نشر سمت.

مقدس، علی‌اصغر. (۱۳۷۴). ساختار شغلی و تحرک اجتماعی در استان‌های فارس و کهگیلویه و بویراحمد، مورد مطالعه شهرهای شیراز و یاسوج. پایان‌نامه دکتری منتشر نشده. دانشگاه تربیت مدرس.

هاشم‌زهی، نوروز؛ قدیمی، بهرام. (۱۳۹۹). تحرک اجتماعی میان‌نسلی در بین شهروندان تهرانی. بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۱(۲)، ۲۰۱-۲۳۲.
<https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.82684>

Ahmadi, S. (2022). Sociological analysis of the effect of economic indicators on homicide in Iran during 1995-2018. *Journal of Applied Sociology*, 33(3), 83-100. [In Persian].
<https://doi.org/10.22108/jas.2022.127780.2072>

Ahmadi, S., Heydari, A., & Shakeri, Z. (2023). Sociological analysis of the relationship between socio-economic indicators and death rates in Iran during 1991-2019. *Quarterly Journal of Social Development*, 18(1), 1-28. [In Persian]. <https://doi.org/10.22055/qjsd.2023.18640>

Bagheri, M., Boudaghi, A., & Karami, F. (2019). Modeling drivers affecting intergenerational social mobility of women in Dehloran City. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 20(3), 7-56. [In Persian]. <https://doi.org/10.22051/jwsps.2022.37311.2481>

Beller, E., & Hout, M. (2006). Intergenerational social mobility: the United States in comparative perspective. *The Future of Children*, 16(2), 19-36. <https://doi.org/10.1353/foc.2006.0012>

Blau, P., & Duncan, O. D. (1967). *The American occupational structure: Reflections after twenty-five years*. Free Press.

Bourdieu, P., & Passeron, J. C. (1990). *Reproduction in education, society and culture*. SAGE Publications.

Buscha, F., Gorman, E., & Sturgis, P. (2023). Selective schooling and social mobility in England. *Labour Economics*, 81(102336), 102336. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2023.102336>

Chung, I., & Park, H. (2019). Educational expansion and trends in intergenerational social mobility among Korean men. *Social Science Research*, 83(102307), 102307.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2019.04.020>

Cohen, B. (2019). *Introduction to sociology*. (Translated to Persian by GholamAbbas Tavasoli & Reza Fazel). Samt Publication. [In Persian].

Duryea, S., de Freitas, L. B., Ozemela, L. M.-G., Sampaio, B., Sampaio, G. R., & Trevisan, G. (2019). Universities and intergenerational social mobility in Brazil: Examining patterns by race and gender. *Journal of Economics Race and Policy*, 2(4), 240-256. <https://doi.org/10.1007/s41996-019-00033-1>

Ejrnaes, M., & Pörtner, C. C. (2004). Birth order and the intrahousehold allocation of time and education. *SSRN Electronic Journal*. <https://doi.org/10.2139/ssrn.204569>

- Emerson, P. M., & Souza, A. P. (2008). Birth order, child labor, and school attendance in Brazil. *World Development*, 36(9), 1647-1664. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2007.09.004>
- Farley, J. E., Flota, M. W., & Carter, J. S. (2024). *Sociology* (8th ed.). Routledge.
- Ferrante, J. (2014). *Seeing sociology: An introduction* (3rd ed.). CENGAGE Learning Custom Publishing.
- Ghadimi, B. (2019). The comparison of social mobility between men and women in Tehran. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 11(44), 99-110. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/en/Article/820501>
- Ghaemizadeh, M. S., Mobaraki, M., & Mahmoudzadeh, M. (2017). Modernization or social reproduction: A study on stratification and social mobility. *Social Analysis of Social Order and Inequality*, 9(4/72), 81-114. [In Persian]. https://jsa.sbu.ac.ir/article_99308.html
- Giddens, A., Duneier, M., Appelbaum, R. P., & Carr, D. (2018). *Introduction to sociology*. W. W. Norton & Company.
- Gil-Hernández, C. J., Marqués-Perales, I., & Fachelli, S. (2017). Intergenerational social mobility in Spain between 1956 and 2011: The role of educational expansion and economic modernisation in a late industrialised country. *Research in Social Stratification and Mobility*, 51, 14-27. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2017.06.002>
- Greenstone, M., Looney, A., Patashnik, J., & Yu, J. (2013). *Thirteen economic facts about social mobility and the role of education*. The Hamilton Project. Retrieved (June, 29, 2025) from: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/THP_13EconFacts_FINAL.pdf
- Gugushvili, A., Zelinska, O., Präg, P., & Bulczak, G. (2022). Does perceived social mobility affect health? Evidence from a fixed effects approach. *Social Science & Medicine* (1982), 294(114705), 114705. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.114705>
- Hao, Y. (2021). Social mobility in China, 1645-2012: A surname study. *China Economic Quarterly International*, 1(3), 233-243. <https://doi.org/10.1016/j.ceqi.2021.08.002>
- Hashemzahi, N., & Ghadimi, B. (2019). Intergenerational social mobility among Tehran citizens. *Journal of Social Problems of Iran*, 11(2), 201-232. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/ijsp.2021.82684>
- Inglehart, R. (2004). *Cultural shift in advanced industrial society*. (Translated to Persian by Maryam Vetr). Kavir Publication. [In Persian].
- Khademian, T., & Bayati, R. (2014). Social factors affecting the social mobility of MS patients in Tehran. *Iranian Sociological Studies*, 11(3), 67-84. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/fa/Journal/ssi/Article/1069665>

- Khosravi, S., Mohseni Tabrizi, A., & Aghajani Mersa, H. (2021). Sociological Explanation of the Share of Social Capital in Social Mobility. *Journal of Iranian Social Development Studies*, 13(2), 99-114. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/en/Article/821715>
- Knigge, A., Maas, I., van Leeuwen, M. H. D., & Mandemakers, K. (2014). Status Attainment of Siblings during Modernization. *American Sociological Review*, 79(3), 549-574. <https://doi.org/10.1177/0003122414529586>
- Lindahl, L. (2008). Do birth order and family size matter for intergenerational income mobility? Evidence from Sweden. *Applied Economics*, 40(17), 2239-2257. <https://doi.org/10.1080/00036840600949421>
- Maconis, J. J. (2017). *Sociology, global edition* (16th ed.). Pearson Education.
- Moghaddas, A. A. (1995). *Occupational structure and social mobility in Fars & Kohkiluyeh-Boyer Ahmad Provinces: Case study of Shiraz and Yasouj Cities* [Unpublished doctoral dissertation]. Tarbiat Modares University. [In Persian].
- Nolan, P., & Lenski, E. G. (2009). *Human societies: An introduction to macrosociology*. Oxford University Press.
- Rafiee Boldaji, Z., Ghasemi, V., Farastkhah, M., & Hashemianfar, A. (2019). An analysis of the mediating role of higher education stratification on the reproduction of social inequality in the labor market. *Journal of Applied Sociology*, 31(4), 1-22. [In Persian]. <https://doi.org/10.22108/jas.2020.120755.1849>
- Sadat Badri, E., Mirzaei, K., & Varastefar, A. (2021). Effective factors on social mobility among economic elites in the past three decades. *Journal of Social Research*, 13(4), 38-61. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/en/Journal/sr/Article/1111209>
- Safiri, K., & Imani, E. (2006). Inter-generation women's social mobility in Tehran. *Woman in Development & Politics/ Women's Research*, 4(1), 141-158. [In Persian]. https://jwdp.ut.ac.ir/article_19211.html
- Schaefer, R. T. (2020). *Sociology in modules*. McGraw-Hill Education.
- Sieben, I., & de Graaf, P. M. (2001). Testing the modernization hypothesis and the socialist ideology hypothesis: a comparative sibling analysis of educational attainment and occupational status. *The British Journal of Sociology*, 52(3), 441-467. <https://doi.org/10.1080/00071310120071133>
- Suriyanrattakorn, S., & Chang, C.-L. (2022). Does life satisfaction vary with income inequality and social mobility? *Social Sciences & Humanities Open*, 6(1), 100326. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2022.100326>
- Tamin, M. (1994). *Social stratification: the forms and functions of inequality*. (Translated to Persian by Abdolhosein NikGohar). Totia Publication. [In Persian].

- Treiman, D. J. (1970). Industrialization and social stratification. *Sociological inquiry*, 40(2), 207-234.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.1970.tb01009.x>
- van Tubergen, F. (2020). *Introduction to sociology*. Routledge.
- Veenstra, G., & Vanzella-Yang, A. (2021). Intergenerational social mobility and self-rated health in Canada. *SSM - Population Health*, 15(100890), 100890.
<https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.100890>
- Wallace, M. (1999). *Birth order blues: How parents can help their children meet the challenges of birth order*. Owl Books.
- Zare, B., & Lotfi, M. (2013). Study of factors affecting intergenerational social mobility in Kermanshah City. *Social Problems of Iran*, 4(1), 113-139. [In Persian].
<http://dorl.net/dor/20.1001.1.24766933.1392.4.1.5.5>